

- širenja njegova kulta sagrađena je i *Kula babilonska* koja je bila njegov hram. Marduka su preuzeli i Asirci, ali su ga kasnije zamijenili bogom Ašurom.
3. Sarpanitu - (babilonska boginja) Mardukova žena.
 4. Nabu - (babilonsko božanstvo), sin Mardukov, bog pismenosti i znanja.

Martin MIHALDINEC

MISTER GIUSEPE

Taj listopadski dan bio je koban za Šimuna Grumerca. Rano poslijepodne pozvao ga je natporučnik Zebec i pročitao mu je zapovijed koja se odnosila na izviđanje koje je trebalo izvršiti sa svojim vodom. On i još devetorica, kad se spusti mrak, krenut će u izviđanje doline Soče u pravcu Kobarida." Ma kud u mraku", razmišljao je Šimun. Već sada navukla se gusta ljepljiva magla da ne vidiš prst pred nosom. Kako će biti tek u noći. No zapovijed je zapovijed, tu se nama što filozofirati. Pretpostavljeni se mora slušati ma kakvu glupost naredio. Obišao je svoju grupu, pripremio ih za noćasnji zadatak i ohrabrio ih na njihovo opravdano gundanje. Sve su to bili snažni seljački dečki, navikli na teške težačke poslove i snalažljivi u prirodi. Neke od njih poznao je još iz civilnog vremena, a sada ih je rat zbližio pa su postali pravi krigskameradi.

Očistili su oružje, prekontrolirali svu opremu i u sam sumrak krenuli u nepoznato. Natporučnik Šimun, koji je bio vođa grupe, objasnio je smjer kretanja, gdje bi otprilike trebale biti talijanske postrojbe. No jedno je to na karti, a drugo u potpunom mraku i magli gdje su se morali doslovce držati za ruke, da se ne izgube u nepoznatom prostoru. Magla je tako pritisla da se nisu čuli nikakvi zvukovi. Mrtva tišina, kao da nigdje nema žive duše. Tko zna kako su dugo bauljali po mraku, kad je Šimun ocijenio da bi se trebali vratiti zapravo neobavljena posla, što je bilo i za očekivati. Neprijatelju nigdje ni traga pa su opušteno krenuli natrag. Odjednom se podigne nekakav vjetrić i prosto pomete maglu ispred njih. Pred njima se motala grupa vojnika i oni hrabro krenu prema njima, očito misleći da se radi o njihovoj vojsci."Avanti!Avanti!" začuje se iz gomile. "K vragu", zausti Šimun, "to su Talijani." No koliko su bili iznenađeni Šimun i njegova grupa, to se dogodilo i Talijanima. Ni oni nisu očekivali da im neprijatelj dođe s leđa. Ni jedna ni druga strana nije ni pokušala pružiti otpor i posegnuti za oružjem. Iznenađenje je bilo preveliko da bi se netko snašao. No ubrzo su talijanski vojnici opkolili grupu, razoružali i povelu u komandu. Šimu i njegova grupa nisu paničarili. Iza njih je bilo već poprilično iskustvo i ratni staž, tako da nisu bili sretni što su završili u zarobljeništvu, no nisu

bili ni previše zabrinuti. Glavno je da nitko nije poginuo, a rat će kad-tad tavršiti pa će se i ratni zarobljenici razmjeniti.

U komandi su ih relativno dobro primili. Nikakvih zlostavljanja ni ispitivanja. Dobili su topli čaj i dvopek, a što ih sutra čeka o tome nisu ni razmišljali. Posjetio ih je čak colonelo conte Emanuel Sforza. Nešto im je govorio talijanski, što naravno nitko nije razumio, a colonelo se smješкао, opipavao im mišice i nešto mrmljao. Drugo jutro još nije pošteno ni svanulo, utrpali su ih u kamion koji je s colonelovim ađutantom Santinijem krenuo prema unutrašnjosti. Što se zapravo dogodilo. Conte Sforza imao je na svom posjedu u Lombardiji oko stotinjak hektara šećerne repe. Kako se bližila zima i kišno razdoblje, conte se pribojavao da će šećerna repa ostati u polju. Iskoristio je priliku da praktički “ukrade” ratne zarobljenike i pošalje ih na svoje imanje. Učinio je to dosta hrabro i na svoju ruku. Štitila ga je više grofovskoga titula nego vojni čin, no pouzdao se i u to što je šećer strateška roba, pa i ako dođe do nekakve gužve, branit će se na taj način. Zarobljenike je sporovodio ađutant Santini, koji je dobio od colonela dopust kako bi posjetio suprugu u Veroni, kaja mu je prije par dana rodila sina.

Splet događaja je htio da više nitko ne pita za ratne zarobljenike. Naime za dva dana odigrala se kod Kobarida poznata bitka, jedna od najslavnijih pobjeda Austrougarske vojske, pod zapovjedništvom hrvatskog generala Svetozara Borojevića. Austrougarska vojska probila je front, zarobila čitavu talijansku armadu, a među njima i colonela Emanuela Sforzu. To je bio razlog da nitko nije postavljao pitanje ratnih zarobljenika. A tko zna, da su možda ispitani zarobljenici koji su znali za pripremu bitke, možda bi se Talijani bolje izorganizirali i ne bi doživjeli takav katastrofalni poraz.

Šimun je sa svojom desetinom završio u Lombardijskim poljima na vađenju šećerne repe. Smjestili su ih u drvenu baraku, a do njih su bile još dvije barake. U jednoj je bilo desetak žena i kuhinja, a u drugoj par starijih muškaraca, nekoliko golobradih mladića, skoro djece i alati kojima su služili prilikom vađenja repe. Repu bi konjskom i volovskom zapregom dovozili na jednu hrpu odakle bi je kamionima odvozili na željezničku postaju ili direktno u tvornicu. Radili su po čitav dan s pauzom u podne. Hrana osrednja, ni predobra, ali ni loša. Doduše nije bila onako masna kako su to naučili kod kuće i makaroni su im se već ogadili, no moglo se izdržati. Mogli su se slobodno kretati bez ikakvog vojnog nadzora, ali i prva naseobina bila je udaljena barem desetak kilometara. Nadzornik ih nije baš nešto pretjerano tjerao na posao. Radili su kao da rade sebi, jer su to sve bili seoski momci, naučeni na težački posao. Prvih nekoliko dana nije bilo nikakve komunikacije s domaćim radnicima. Samo su se mjerkali, a žene su ispod oka pogledavale kršne “Austrijance”.

Ipak vrlo su brzo uspostavljeni prvi kontakti, sporazumijevali su se rukama, a bistri dečki vrlo su marljivo usvajali talijanske riječi. Nakon nekog vremena shvatili su da je i to talijanska sirotinja kao i oni, možda čak i gore. Svi su oni kod kuće imali barem komadić zemlje, što im naravno nije bilo dovoljno pa su nadničarili kod bogatih seljaka. Ovi pak nisu imali ni pedalj svoje zemlje i čitav život su radili na grofovskom imanju. Većina ih je sanjara kako će zaraditi pare za put u Ameriku. I većina žena bilo je bez muževa, jer su oni još prije rata izbjegli u Ameriku. Sada su samo čekale da im muževi pošalju karte da i one magu na put i riješe se teškog nadničarskog posla.

Iako je bilo očitih simpatija i očijukanja Talijanki i zarobljenika, jačih veza zapravo nije bilo

ili su one vješto sakrivane. Te "bijele" udovice, sa muževima negdje s onu stranu Atlantika, bile su bogobojazno odgojene. Svaku večer je iz njihove barake dopirala glasna molitva krunicе i teško je vjerovati da bi koja prekršila bračni zavjet. Među njima bilo je i par djevojaka, koje se baš nisu puno ustručavale iskazati simpatije prema zarobljenicima. I Šimun je očijukao s ljepuškastom Rositom, no pred oči bi mu stalno dolazila njegova Dora sa troje nejake dječice, koja ga čeka negdje u dalekoj Podravini. Da li je bio najbistriji u grupi ili je pokazivao najviše volje za učenje talijanskog jezika, no on ga je u raoku par mjeseci potpuno savladao, istini za volju, dijalektalno, kako su govorili i seljaci s kojima je radio.

A onda jednoga dana u njihovu baraku utrči vragoljasta Mariete: "Ragazzi, la guera e finita. Sandate a casa." Radosti nije bilo kraja. Uхватili su se za ruke i počeli plesati nekakvo bjesomučno kolo. Izljubili su Talijanke koje se nisu opirale i zajedno s njima dijelile radost. Drugi dan došli su predstavnici Crvenog križa i to je bio kraj njihovog zarobljeničtva.

Šimuna je kod kuće dočekao jad i bijeda. Oca, mater i dvoje mlađe djece pokosila je "španjolka". Ostala je Dora s najstarijim sinom Jožekom, kojemu je sada bilo desetak godina. I Dora je bila nikakvog zdravlja, mršava, neishranjena i iscrpljena od teškog težačkog posla. Kuća sa slamnatim krovom i zidana blatom samo da se ne sruši. U štali mršave kravice, jednom riječju tuga i žalost. Koliko god se radovao povratku kući, teška materijalna situacija oneraspoloži Šimuna. Povukao se u sebe i stalno nešto razmišlja. Što početi, zemlje, ono malo što ima, nikakva je. Livada u Jadanišu od četvrtog mjesecapod vodom, a nekad i dulje, jer je zemljište podvodno, močvarno. Mekota na Kapitanskoj skoro svake godine biva zasuta pijeskom. Kada pšenica prezimi i počne stasati, južni vjetrovi podignu "krvavi pesak" sa đurđevačke sahare i zaspu njegove usjeve. Te godine oboli mu i jedna krava. Unatoč pojačanoj ishrani stalno je mršavila. Nešto bi trebalo poduzeti, ali što. Novac za veterinara nema, a seoski nadri veterinar jedva je dočekao da se ponudi sa svojom uslugom. "Krv, krv joj ne vala. Mora se očistiti. Tu jedino talovska trava pomaže." Ispleo je otrovnu travu kukurijeka s kudeljom, probušio flam i uvukao travu kroz kožu. Nakon četiri dana oko trave nakupila se čitava kvrga gnoja, rana se inficirala i krava je uginula. Oboljela je i druga, nema druge posudio je pare i pozvao veterinara. "E moj Šimun. Ostao si bez krave na pravdi Boga. A mogao sam ti izlječiti i ovu koja je uginula. Krave ti imaju metilj. To je nametnik kojeg si dovezao sa sijenom iz močvarne livade. Drugi put pazi koga zoveš u intervenciju." I tako je Šimun Grumerec ostao sa jednom kravicom, nešto mršave, neplodne zemljice, bolesnom ženom i kućom kojoj je prijetilo urušavanje. Tih dana vratio se iz Amerike njegov poznanik Pavle Gorički, vojni bjegunac, koji je izbjegao rat i sve ratno vrijeme proveo u Americi. Očito da mu je u Americi dobro išlo. Nakupovao je zemlje, izgradio novu kuću i kako je Šimun doznao, sprema se ponovo u Ameriku. Šimun je donio čvrstu odluku: "Idem u Ameriku, ako mi Pavel posudi pare neću više ni dana ostati u toj bijedi i jadu".

Pavel ga srdačno dočeka u svojoj kući i Šimunu se pričinu da se pomalo drsko razmeće svojim bogatsvom. "Što tebe nosi k meni, ratniče moj, jesi li se dosta naratovao?" "A jesam, jesam, kaj moreš, ja nesembil takve sreće da pobjegnem kao ti. Nego nevolja me nosi k tebi. Bil ti meni posudil novce za put u Ameriku? Nema tu meni života." "Pa znaš Šimun, za posuditi nemam baš gotovine, nego ti ja mogu, preko moje firme gde delam, poslati šifkartu, a ti dok

dojdeš buš ju otplati. Ja se za tjedan, dva vraćam i kartu ti odmah pošaljem za šif od Trsta, a do Trsta se nekak snajdi. Jel pošteno?” “Pošteno, pošteno i hvala ti!”

Vrativši se kući, Šimun ispriča Dori o posjetu Pavlu. “Čuj, ja tak više neću živeti. Ja ne bum tuđi slugan, više gladen nego sit. Idem v Ameriku, pa kud puklo da puklo. Ti buš doma s Jožom, a ja ti bum svaki mesec slal dolare pak nekaj prištedimo, napravimo novu hižu, kupimo marvu i zemlu, pa ak Bog da, se bu dobro.” Deset dana Dora nije prestala plakati i naricati:”A kaj bum ja jadna sama s detetom, em sem betežna i itvalna, ja ti bum vmrla mam dok ti otiješ v Ameriku.” No Šimun se nije pokolebao. Prodao je jednu mekotu za putne troškove do Trsta i čekao kartu. Pavel ga nije prevario, za mjesec dana stigla je šifkarta i Šimun je mogao krenuti. Oproštaj je bio dosta mučan. Dora je naricala i oplakivala zapravo sebe, jer je bila čvrsto uvjerenjena da živa neće dočekati Šimunov povratak. Joža pučkoškolic baš i nije puno shvaćao što se događa. Otac mu nije puno falio. Odrastao je uz majku dok je otac bio na bojištu i sada se zapravo radovao da opet ode i da ga nema tko koriti, a golicalice su ga i priče kako će otac slati pare pa će njihovoj bijedi doći kraj.

I tako se Šimun našao u čeličana Pitsburga, gdje je marljivo prionuo na posao. S jezikom uopće nije imao problema. Radnici su bili najvećim dijelom ljudi iz naših krajeva, Talijani i Poljaci. S talijanskim se dobro snalazio, a i poljski je dosta sličan tako da komuniciranje uopće nije bilo problem. Pavel mu je osigurao smještaj u samačkom prenoćištu gdje je i sam stanovao. Sutanari su većinom bili Dalmatinci, gdje koji Zagorac ili Podravec, nekoliko Slovenaca i par Talijana.

Nakon par mjeseci, Šimun je gazdi otplatio šifkarta, Dori redovito slao po koju stotinu dolara i razmišljao kako dalje. Došao je do zaključka da se njemu zapravo ne isplati vraćati kući. Dobro se uklopio u novu sredinu. Istina Bog iako sam u tuđem svijetu, činilo mu se to pomalo besperspektivno. Cijeli tjedan radi, a onda bi se nadjeljom sastajali “zemljaci” na nekoj poljani, ispijali na desetke krigala piva i whiskija i to tako iz mjeseca u mjesec, zapravo unedogled. Kad bi s njim bila Dora i sin Joža, drukčije bi to bilo. Bio bi sa svojima i nedjelju bi proveo u krugu obitelji. Vidio je mnoge talijenske, poljske, a i hrvatske familije, koje su za stalno preselile u Ameriku i imali daleko kvalitetniji život. Prvom prilikom napisao je Dori pismo i obavijestio je o svoem razmišljanju. Vjerovao je da će zajedno sa sinom poslušati njegov savjet i doći za njim u Ameriku. Jadna Dora nije znala ni čitati, ni pisati. Sve je to za nju obavljao velečasni, naravno uz desetak dolara pomoći za crkvu. Možda bi i Dora prihvatila Šimunov savjet, no velečasni se na taj prijedlog okomio kao jastreb.”Nemoj Dora ni za Boga pomišljati da napustiš domovinu. Ako će svi tako razmišljati opustošti će naša sela i izumrijeti hrvatski narod. Ako te Šimun voli i stalo mu je do tebe, neka se vrati u domovinu kao i mnogi drugi.” Teško je reći što je više motiviralo velečasnog, da li broga o izumiranju sela ili redoviti Dorini prilozu u dolarima. Velečasni je sročio pismo u kojem u Dorino ime odbija svaku pomisao na odlazak u Ameriku. Ta je strašno razbijesnilo Šimuna, koji je ocijenio otkud vjetar puše. Odgovorio je žestoko:”Kad ti druge slušaš i ne moraš doći. Ostani doma, a meni šalji Jožu, za kojeg ti evo šaljem šifkarta.” Opet je Dora prolila more suza, no na kraju se morala pomiriti sa sudbinom. Spakirala je Jožu i poslala ga na put svejsna da ga više nikad neće vidjeti, kao ni Šimuna. Koliko god je voljela sina, razmišljala je da će joj to biti u neku ruku olakšanje. Joža je bio zločesto i neposlušno dijete, koje je jadnoj i bolesnoj Dori stvaralo sto-

tine problema. Mislila je, neka se otac s njim hrva i bori, jer ona za to više nema snage. I tako se Joža jednog dana obreo kod oca u velikom gradu Pitsburgu. Šimun je doduše to drukčije zamišljao. Nadao se da će se čitava obitelj jednom zauvijek naći na istom mjestu. No što je tu je, morao se pomiriti sa sudbinom i Dorinim kategoričkim odbijanjem dolaska u Ameriku. Šimun je sa Jožom imao druge kombinacije, neće njegov Joža prolijevati znoj u pitsburškim čeličanama. Može mu osigurati pristojne škole, pa neka Joža bude pravi gentelman. Kao prvo mora ga pristojno obući, neće po gradu hodati obučen kao seljačić. S obzirom da mu engleski nije išao najbolje, tražio je talijansku trgovinu gdje će se lakše sporazumijeti. Ušao je s Jožom u jednu manju trgovinu. Prodavačica je bila sagnuta nad nekim papirima i onako automatski izgovori, ne podižući glavu: "Prego signore, što trebate?" A onda podigne glavu, izbeči oči i krikne iz sveg glasa: "Mamma mia, Simeon, austrijanac, santa Dio jel to moguće?" I poleti mu u prijateljski zagrljaj. I Šimun je bio zatečen: "Rostia, pa jel si to ti, i kud da baš na tebe naletim od milion stanovnika?" Rostia je još uvijek dobro izgledala. Crne vragoljaste oči i tamne kovrče koje su pokrivalo čelo. Za razliku od njegove mršave i blijedunjave Dore, Rosita je bila prava ljepotica: "Giusepe, Giusepe, dođi da vidiš tko je tu. To ti je onaj Austrijac o kojem sam ti pričala i koji je kao ratni zarobljenik radio s našim ženama na vađenju šećerne repe." Iz sobička iza trgovine pojavio se simpatičan starčić sedamdesetih godina, Rositin muž. Giusepe je vrlo srdačno prihvatio Šimuna, očito da je Rosita o njemu pričala sve najbolje. Kad su se dosta napričali o uspomenama iz Italije, Šimun objesni svrhu dolaska i zamoli Rositu da Joži izabere odijelo. "A kako se ti momak zoveš", priupita Rosita. "Gospođa te pita kako ti je ime", prevede Šimun. "Joža ili Joška, kako god hoćete!" "Jozo, Jozo, šta mu je to. Aha Giusepe, kao i ovaj ovi stari. Nije li se tako zvao onaj Austrijac, što se lijepo gledao s Marietom?" Poslije kupovine Rosita pozove Šimuna i sina na večeru. Stanovali su u istoj zgradi gdje je trgovina. Čitava dvokatnica je bila njihova, s time da su u prizemlju imali trgovinu. Navečer je Rosita počastila svoje goste sa špagetima ala Milanese i bocom talijanskog crnog vina. Dok su časkali uz čašicu, Rosita priupita Šimuna gdje će Giusepe, koji je od prvog časa stekao simpatije u njenim očima, stanovati. "Pa zajedno samnom u pensionu". "E to sam si i mislila. Znaš to neće ići. Ne može dijete koje će, kako čujem, ići u škole, stanovati s vama radnicima. Ja sam već razgovarala sa svojim starim. U drugom katu imamo pet praznih soba, pa bi bilo dobro da se ti Simeon useliš sa Giusepom u našu kuću". Hvala ti Bože, pomisli Šimun, i sam je o tome razmišljao da stanovanje u pensionu sa sinom neće ići.

I tako su Šimun i sin preselili u Rositinu kuću. Ona je pak Giusepa obožavala, s obzirom da nije imala svoje djece, a s obzirom na muževljeve godine, mala je vjerojatnost da će ih uopće imati. Šimun baš nije puno vodio brigu o odgoju i školovanju sina. Upisao ga je u školu koju su vodili hrvatski franjevci i mislio je da je s tim sve riješeno. Kad bi se navečer umoran vraćao iz tvornice, jedva je čekao da zatvori oči, koje su po čitav dan zurile u užarene peći. Jedino je Rostita vodila brigu o Giusepu, iako to baš nije najbolje funkcioniralo. Niti je ona znala hrvatski, niti on talijanski, a s engleskim su se oboje teško hrali.

Godina 1937. bila je tragična i za Šimuna i za Rositu. Iz Hrvatske je stiglo pismo od velečasnog da je Dora preminula i neka Šimun pošalje dolare za troškove sahrane. Teško je reći da li je Giusepe bio pogođen tom viješću. Zapravo za mater nije nikad ni pitao, no poslije njene smrti prvi puta nije došao na vrijeme kući, a Rosita je primijetila da je došao pijan. Takva

kašnjenja bila su sve češća, a onda je i fratar došao upozoriti Šimuna da Giuseppe često izostaje iz škole, druži se s problematičnim društvom koje se često opija. Kad je Šimun pokušao intervenirati da svojeg jedinca izvede na pravi put, bilo je na žalost prekasno. Giuseppe se oteo kontroli i izabrao pogrešan put. Stari Giuseppe završio je u bolnici s dijagnozom raka debelog crijeva. To je bio danak neredovitoj ishrani i suhoj hrani, koju je godinama konzumirao kad je bio samac i radnik u tvornici. Od ušteđevine kupio je zgradu gdje je otvorio trgovinu, pozvao je Rositu, ali bilo je prekasno. Liječnici su rekli da je pitanje dana kada će Giuseppe otići na onaj svijet. Šimun je bio očajan. Uzalud sve njegove molbe i preklinjanja, nad Giusepom nije više imao kontrole. Pokušao je preko Rosite, čije je Giuseppe bio ljubimac, a i nju je više respektirao. "Giuseppe, tu devi a scuola. Ne devi lavorare come tuo padre in fabrica. Tu sanai un signore." Kad bi ga Rosita korila, gledao bi u zemlju i uporno šutio. Šimun je sa strahom promatrao što se zbiva s njegovim sinom. Istina da je dobro savladao i talijanski i engleski, ali se kretao u društvu koje se Šimunu nije nimalo sviđalo. Šimun je bio skroman, radišan i pošten čovjek. Nikako mu nije išlo u glavu odakle Giusepu pare za elegantna odijela, fine cigare i izlaske u sukpe lokale. I svi njegovi prijatelji bili su istog soja. Šimun je znao da postoje klanovi, mafijaši koji dilaju drogu, švercaju alkohol, no ni na kraj pameti mu nije bilo da je i njegov sin dio tog ološa. A onda je jednog dana jednostavno nestao. Javio se telefonom iz Chicaga i rekao ocu da više ne pita za njega. Šimunu se slomilo srce. Za sina je sve žrtvovao, u svemu mu ugađao, da bi na kraju doživio takav fijasko.

Stari Giuseppe, Rostiti suprug, ubrzo je preminuo. Nakon par mjeseci Rosita predloži Šimunu da se vjenčaju i da napusti posao u tvornici. Ionako su već dulje vrijeme zajedno živjeli i najbolje je da se ta veza ozakoni.

O Giusepu su vrlo malo čuli. Nikad se nije javljao, ponekad bi u novinama mogao pročitati o mafijaškim obračunima u kojima se spominjalo i ime Giuseppe Grumerec. Ipak jedne večeri Giuseppe se pojavio u kući Šimuna i Rosite. Oboje su bili presretni, misleći da je došao kraju Giusepovim avanturama i ludorijama. Dotjeran, sa gospodskim manirama, osdkakao je od skromne obitelji. Danima se izležavao, nije nikud izlazio, što je Šimunu postalo sumnjivo. A onda su se počeli za njega raspitivati neki tipovi njemu slični i sve sukpa nije slutilo na dobro. Očito da Giuseppe nije prekinuo s mafijom, ali se zbog nekih razloga morao skloniti. Da je tome tako pokazalo se vrlo brzo. Na badnju noć, Šimun i Rosita su otišli na ponoćku. U kući je ostao samo Giuseppe. Kad su se vratili, kuća je bila otvorena, sve u sobama ispreturano, a takav nered bio je i dolje u trgovini. Giusepu nigdje ni traga ni glasa. Još se nisu pošteno pribrali od iznenađenja, kad je u kući odjeknula eksplozija i buknuo požar. Iako su vatrogasci stigli vrlo brzo, od kuće nije ostalo skoro ništa. Policija je drugi dan pronašla dva pougljenjena leša za koje se ustanovilo da su Šimun i Rosita. Giusepu nigdje ni traga ni glasa. Policija nije tragala za njim jer nitko zapravo nije znao da se u kući još netko nalazio. Mišljenje policije je bilo da se radi o nesretnom slučaju i da je najvjerojatnije plamen svijeće došao u kontakt s plinom. Za pitsburšku policiju slučaj je bio završen.

U rano proljeće 1941. godine, u podravskom selu K. pojavio se elegantan gospodin srednjih godina. Dobro građen, no ni lijep ni ružan. Karakteristično je bilo desno oko koje je povremeno žmirkalo kao da namiguje, a posebno se to primijećivalo kad bi se uzbudio. Kosa

nauljena i začesljana kao da je slijepljena na glavi. Na nogama cipele i karakteristične gamaše. Odsjeo je u mjesnoj gostionici, a oko njega se odmah sakupila grupa seoskih danguba i muktaroša koji su čekali da im netko plati piće. Gospodin je bio široke ruke i nije cjepidlačio za čašćenje. A onda se i raspričao, doduše na lošem hrvatskom jeziku, no ipak su ga razumijeli. “Ja sam Giuseppe, vaš sam, tu sam se rodio.” “Koji ti je to Bog Giuseppe, nikad čuo”, prokomentira Grga. “Ja, Giuseppe Grumerac, od Šimuna i Dore. Hiža nam je bila v Gornjem kraju.” “Ti Boga, pa ti si Joškica Grumerac, kaj je otišiel v Ameriku, jel tak?” “Yes, yes, ja sem taj.” “Je, hiža ti se ze sem sega vdrila, buš moral novu delati.” “No problem, Giuseppe ima dolar. Sve to majstor napravi.”

I tako se Joškica, oloti Giuseppe obreo u svom starom kraju. O njegovom povratku bilo je svakakvih teorija. Jedni su tvrdili da se došao oženiti u stari kraj, što ne bi bila rijetkost, a za što su živo bile zainteresirane sve seoske uadavače. Dragi su tvrdili da je Giuseppe komunist i da je morao pobjeći iz Amerike. Treći su tvrdili da je ostao sam bez oca, jer je vijest o nesreći već stigla u selo. Najbliži istini bili su oni koji su odnekud čuli da je Giuseppe bio mafijaš i da je pobjegao s većom svotom novaca pred mafijaškim obračunom. Privremeno se smjestio u gostionicik joja je bila i prenočište, a na proljeće je namjeravao graditi kuću.

Prvom prilikom je otišao u kotarsko mjesto i potražio poznatog odvjetnika Jozu Bozanić. Kod njega je deponirao pola milijuna dolara. Iako je Bozanić znao da je novac sumnjivog porijekla, nije ga ništa ispitivao. Sam Giuseppe našao je za shodno da odvjetniku objasni kako nema povjerenja u banke i da mu je kod njega novac najsigurniji. Zapravo, bojao se ispitivanja o novcu i da mafija ne dođe do njegovih podataka, a ako su kod odvejtika, znao je da će to znati samo on i odvjetnik Bozanić.

Malo ga je zabrinuo i podatak da je američka ambasada preko općine provjeravala da li Šimun Grumerac ima potomaka. Obavijestili su ga da je iz zaostavštine Šimuna i Rosite njemu određena mjesečna apanaža u iznosu od 300 dolara. Izjasnio se da nema nikakvih potraživanja od prodaje zemljišta gdje se nalazilo zgarište kuće. Nastojao je ostaviti što manje podataka, kako mu mafija ne bi ušla u trag.

Od mjesečnih prihoda mogao je živjeti galantno, ne dirajući novac deponiran kod odvjetnika. I dalje je čašćavao mještane u gostionici, držao im predavanja o svjetskoj politici i utemeljeno prognozirao skori rat. Iako je iz dna duše mrzio Hitlera i fašizam, iskreno je priželjkivao poropast Jugoslavije. S obzirom da je posjedovao američku putovnicu nitko ga nije dirao i žandari su sa respektom obilazili oko njega i godilo im je da ih mister Giuseppe, kako su ga svi zvali, počasti kojim špricerom.

U travnju 1941. godine, poslije sloma Jugoslavije, u selu su se pojavili prvi ustaše. Vrlo brzo su od domaćih ljudi regrutirali svoje sljedbenike. Sav seoski ološ, lovokradice, šumokradice i ostali probisvijeti navukli su crne uniforme i žute čizme i predstavljali lokalnu vlast. Neke od njih Giuseppe je svakodnevno čašćavao, no sada su digli nos i nitko im nije bio ravan. Do polovice ljeta Giuseppe je uselio u novu kuću. Sad je tek bio izvrnut opsjedanju mladih djevojaka i udovica, a za ženski svijet Giuseppe baš i nije mnogo mario. Pričalo se da susjeda Mara, čije je muž bio negdje na bojišnici u Bosni, redovito predvečer šmugne u Giuseppevu kuću. Rat je trajao, izmjenjivale su se vojske u selu, ginuli seoski mladići i sve je to bilo uopičajeno i svakodnevno. Giuseppea nije nitko dirao, svakodnevno je sjedio u gostionici, okoljao svoje

društo i vršio antifašističku propagandu. I sve bi bilo dobro da jednoga dana nije prevršio mjeru. Ispričao je vic o Hitleru koji se nije sviđao vlastima. "Dođe Hitler u tvornicu mesnih preradevina. Vlasnik tvornice ponosan na visoku tehnologiju, pokazuje postrojenje i kaže:" Vidite gospodine kancelaru, ovdje ulazi svinja, a na drugom kraju kobasica." Hitler se nasmije i našali," dobro je to gospodine, no mene bi još više oduševilo da na jednom kraju ulazi kobasica, a na drugom izađe svinja." "E moj gospodine, koliko je meni poznato, to je do sada uspjelo samo vašem ocu!" Prisutnom auditoriju vici i nije bio baš smiješan, jer ga većina nije razumijela, ali je zato općinski bilježnik informaciju dosatavio ustaškom taborniku i drugi dan je Giuseppe završio na saslušanju.

Giuseppe je bio naučen na batine. Nisu ga jedanput premlaćivali u gangsterskim obračunima. No ovima je morao skinuti kapu. Osim batin koje je zdušno odrađivao jedan od njegovih redovitih konzumenata špricera, tabornik ga je uzgred ispitivao i povremeno šamarao, ako mu se odgovor nije svidio. "Ma je li ti gospodine Giuseppe, jesi li ti imperijalističko govono ili komunističko?" Kako vi kažete godspodine", prostenjao je Giuseppe , a desno oko mu zatreperi. "A ti to meni namiguješ, je li?", izdere se tabornik i opet mu odvali šamar. "Ma ne gospodine, to je meni.", zausti da kaže Giuspepe. Znao je od čega je to. To je od gansterskih obračuna, kad mu je oštećen nekakav živac kraj oka. "Ma znam je što je to. To se ti meni izruguješ. Poslat ćemo mi tebe u Jasenovac, da se malo utreniraš, a onda via Auschvitz." Sveg izubijanog i krvavog svukli su ga do gola i bacili u podrum. Tu ga je još njegov prijatelj izudarao čizmama, na čijim su džonovima bili čavlići. Leđa i trbuh bili su mu istetovirano od tragova čavlića. Navečer je stražar donio kiblu vode i s njom ga je rashladio, a kiblu je ostavio Giuseppeu u samici. Giuseppe mu je natečenih usana uspio promrmljati:"Kaži fiškalu Bozaniću da sam tu. On će te nagraditi." Stražar je zaista prenio poruku, no Bozanić se nije imao hrabrosti pojaviti u Ustaškom stanu. Ipak nije ostao skrštenih ruku. Nazvao je američki konzulat i zamolio za intervenciju.

Već drugi dan ispred Ustaškog stana zaustavio se dugi crni Cadillac, iz kojeg je izašao njegova ekselencija američki konzul. Iz drugog automobila je iskočio njemački časnik Oberts Straus, s tumačem za hrvatski jezik. S konzulom je došao i advokat Bozanić. Svi zajedno uputili su se u kancelariju kotarskog tabornika. Ovaj je očito već bio informiran tko mu dolazi u goste. Giuseppe je okupan, obrijan i, koliko je to bilo moguće, prikrivene su mu ozljede nanesene udarcima. Tabornik se snishodljivo i dodvornički obraćao Oberstu na lošem njemačkom, koji je s visoka dijelio packe taborniuku."Pa zar niste znali da je gospodin Giuseppe državljenjin USA, a i da mora imati poseban tretman?" Uz duboku ispriku otpustili su gospodina Gisepa, koji se zavalj u Cadillac pored konzula i zajdeno su krenuli kući. U selu su do tada vidjeli svakakvih automobila, kamiona, tenkova, ali takvo čudo još nije bilo u selu. Za automobilom se dizao oblak prašine i hrpa seoske dečurlije trčalo je iza njega, kao kakva pratnja. Giuseppe je važno izašao iz automobila pred seoskom birtijom i pozvao goste na okrijepu, a zaprepašteni seljani sa strahopoštvanjem su promatrali Giuseppea.

Od toga dana, Giuseppev ugled je sto posto porastao u očima mještana. I ustaške vlasti su zazirale od svega što je bilo u vezi s njim. A on je neobuzdano lajao protiv vlasti, izvrgavao ruglu sve od lokalnih vlasti do državnih dužnosnika. Jednog dana ispred Giuseppeve kuće zaustavio se automobil iz kojeg je izašao nalickani ustaški satnik. Selom se brzo pronio glas:

“Došli su po Giusepa, neće biti dobro.” No satnik je ušao u Giusepovu kuću vrlo ponizno i zamolio ga da pođe s njim u kotar i da bude prevoditelj američkim pilotima. Naime, svakodnevno su preko neba prelijetale stotine američkih letućih tvrđava. To im je bio koridor za odlazak i povratak na bombardiranje Budimpešte i nekih njemačkih gradova. Letjeli su na takvoj visini jer na ovim prostorima nitko nije pokušavao ugroziti njihov let. Tek ponekad bi neki pijani ustaša pustio rafal iz automata, tek toliko da dade oduška svojoj pijanoj glavi.

Događalo se da bi avioni ispustili na livade po kojubombu, koju zbog nekih razloga nisu uspjeli ispustiti na cilju. Jednog dana, oko podneva, seljaci su primijetili da se jedna letuća tvrđava čudno ponaša. Avion je gubio visinu i bilo je vidljivo da iz njega izbija vatra i dim. Negdje na izlasku iz sela, u polju Plavišće, zabijelile su se na nebeskom svodu tri kupole. Posada aviona potražila je spas u iskakanju u nepoznato. Bolje se spustiti i na neprijateljski teritorij nego izgubiti glavu. Ustaše su kamionima pohitali u polje i opkolili teren te počeli s potragom. Piloti se nisu opirali, predali su se ustašama, koji su ih neljubaznogurkali kundacima, jer se nisu mogli sporazumjeti. Dovedi su ih u kotarski zatvor, a onda se netko sjetio Giusepa. Bio je to jedini čovjek u bližem okružju koji je govorio engleski, a da bi stigao službeni prevoditelj iz Zagreba, trebalo je skoro dva dana. Iz kotarskog mjesta se moglo za Zagreb samo preko Mađarske, jer su premetnice na nekoliko mjesta bile pod kontrolom partizana.

Giusepe je bio presretan da može razgovarati s pilotima. Bila su to dva Irca i jedan Talijan. I njima je laknulo kad su počeli razgovor s brbljivim Giusepom, koji je jednako dobro baratao engleskim i talijanskim. Giusepe ih je ispitivao o situaciji na svjetskom bojištu, o tome koliko je još dana preostalo Hitleru. Ustaški logornik se mrštio, ljutito škrgutao zubima, jer je bilo očito da Giusepe ispituje zarobljenike svašta što nije trebao. Bio je svjestan da će se proširiti nepoželjne informacije iz prve ruke, jer su radioaparati imele samo povjerljive osobe, pa se istina nije mogla lako saznati. No, što je tu je, on je poslao po Giusepa pa sad mora trpjeti njegove nepodopštine. Neka ozbiljnija ispitivanja prepustit će službenom prevoditelju. Poučen lošim iskustvom oko tretmana Giusepa, bio je krajnje oprezan oko postupaka s Amerikancima. Znao je da će se u to uplesti i Međunarodni Crveni križ, pa si nije želio stvarati nepotrebne probleme. Otrpio je Giusepa tek toliko da uzme od pilota generalije i dogovori prehranu i smještaj za zarobljenike.

Po povratku kući Giusepe je držao prave mitinge mještanima objašnjavajući aktuelnu političku situaciju. Takovo njegovo ponašanje trajalo je sve do zime 1944. godine, kada su selo banuli Čerkezi generala Vlasova. S njima nije bilo šale i bili su brzi na okidaču, što je značilo da se život mogao lako izgubiti. Svjestan otga, Giusepe je zauzdao svoje govorničke strasti i pazio je da se zamjeri zulumčarima.

I tako su prošle četiri godine rat, a po dolasku partizanske vlasti svi su očekivali da je Giusepe došao na svoje i da više neće prkositi vlasti. Trajalo je vrlo kratko vrijeme, sve dok se Titova vlast nije okrenula prema bratskom Sovjetskom savezu. Ako nije imao pogrdne riječi za Tita, Staljina nije mogao smisliti ni za živu glavu. Pravio je šale na račun brkatog bačuške, vjerujući da mu nitko ništa ne može. Seoski skojevci izazivali su ga pjevajući “Amerika i Engleska, bit će zamlja proleterka!” “Majmuni blesavi, preij će Drava teći prema Austriji, nego Amerika dopustiti vlast proleterima.” Tako ga je OZN-a imala stalno pod paskom, nisu poduzimali nikakve mjere, smatrajući ga običnim lajavcem koji im baš mnogo ne šteti.

A onda je jednog dana pred seoskim učiteljima ispričao vic od kojeg se svima dizala kosa na glavi. "Sovjeti su svojeg Lenjina balzamirali i na Crvenom trgu stavili u mauzolej", počeo je svoju priču Giuseppe. "Tamo ga hodočaste komunistički vjernici iz Sovjetske Rusije, a i drugi znatizželjnici iz inozemstva. U dugim redovima čekaju taj svečani trenutak da se mogu pokloniti velikom žrecu komunizma. Tako se jednom prilikom u redu nađu američki i francuski novinar. No kako je red bio izuzetno dug, Francuzu dosadi čekanje i napusti red. Kroz pola sata vrati se k Amerikancu i kaže mu da je stražaru dao deset rubalja i ovaj ga je pustio preko reda. To je savjetovao i Amerikancu. Opet se nađu nakon izvjesnog vremena i Francuz pita Amerikanca je li ga poslušao. "Ne, nisam," odgovori Amerikanac. "Onda niste vidjeli Lenjina?" "A to jesam. Naime dao sam stražaru deset dolara, pa su Lenjina iznijeli van". Učiteljski auditorij se kiselu smijao Giusepovom vicu, a kordunaš Miloš, još istog dana je prijavio Giuseppea OZN-i. Već do večeri Giuseppe je bio u zatvoru i na ispitivanju. Ako su ustaše bili majstori mučenja, ovi oznaši su ih u svemu nadmašili. Čitavu noć trajala je tortura ispitivanja i fizičkog zlostavljanja. Pred jutro su ga sveg krvavog, upišanog i usranog bacili u samicu na goli beton. "Ispitivanje" je zapravo bilo prisiljavanje Giuseppea da okrivi uglednog HSS-ovog političara da mu je on ispričao inkriminirani vic. Dva dana je Giuseppe ležao u podrumu, žedan, gladan i prljav kao svinja. Onda je došao stražar, oprao ga, obrijao i nahranio. Uveo ga je u kancelariju šefa OZN-e, gdje ga je čekao američki konzul sa prevoditeljem i advokatom Jozom Bozanićem. Bahati šef OZN-e s visoka je razgovarao s konzulom, a jadni prevodilac nije se usudio prevoditi njegove svinjarije koje je izgovorio konzulu. Nije pomogla ni Bozanićeva primjedba da je Giuseppe američki državljanini da bi ovakav postupak mogao izazvati međunarodni incident. Konzul je kazao da se ne miče iz grada dok Giuseppe ne bude pušten iz zatvora. No toga dana Giuseppe je ostao u samici: Tek nekad kasno u noći ispred njegove kuće stao je Jeep iz kojeg su doslovce Giuseppea izbacili na ledinu. Drugo jutro posjetio ga je konzul i nagovarao da ponovo odseli u Ameriku. Giuseppe je očito bio duboko potresen postupkom OZN-e. Sav prebijen, jedva je govorio i nije pokazivao nikakvog interesa za putovanje. Advokat Bozanić smjestio ga je u bolnicu u Zagrebu, gdje je ostao na dugotrajnom liječenju zbog teških povreda unutarnjih organa.

Po povratku iz bolnice Giuseppe nije bio više onaj stari lakomisleni veseljak, koji se znao svakom narugati, a posebno vlastima. Zatvorio se u kuću i rijetko izlazio. Njegov stol u birtiji ostao je prazan i kao da je čekao da se ponovo pojavi i zauzme svoje mjesto. Valjda iz nekakvog poštovanja i respekta, nitko nije sjedao za taj stol. Čak nije odlazio ni u trgovinu, pa mu je svakodnevno kućne potrepštine donosio susjedov dječak. Trajalo je to nekoliko mjeseci, a onda jedne mračne noći, oko Giuseppeove kuće motale su se neke spodobе. Drugo jutro susjedi su našli razvaljena vrata, sve u kući porazbijano i prevrnuto, a Giuseppe je ležao nasred sobe prerezana grkljana. Milicija si nije baša dala puno truda da pronađe počinitelja. Šaputalo se da su počinitelji zapravo oni koji bi trebali vršiti istragu. Sahranu i raskošni nadgrobni spomenik financirao je odvjetnik Bozanić. Nekako je procurila informacija da su počinitelji zapravo tražili Giuseppeove dolare, te da je on na samrti priznao da se novac nalazi kod odvjetnika Bozanića. Nedugo nakon tih događaja našao se u zatvoru i advokat Bozanić. Navodno, pripisivali su mu protudržavnu djelatnost i vezu s ustaškom emigracijom. Prava istina je bila da se OZN-a pod svaku cijenu htjela domoći Giusepovih dolara. Unatoč svim torturama i mučenjima Bo-

zanić nije odao gdje se novac nalazi. Prekopali su mu čitavu kuću u potrazi za sefom, no sve je bilo uzalud. Bozanić je završio na Golom otoku, odakle se nije nikad vratio, a znatiželjnici i danas poskrivečki kopaju po ruševinama njegove kuće.

Karla FLUKSI

TAJNA PLAVE RUŽE

Mističan plavi otok vidim,
Kapima se divim,
Pazim ih i volim,
Čuvam ih i molim,
Da me snaga otoka tog
Dovede do njenog srca plavog,
U kojem se skrivaju riječi,
Gdje kapi se boje teći,
Jer plava ruža sve vidi...
Svaki cvijet se pred njom stidi,
Jer nijedan od nje ljepši nije,
Kad ona tiho s latica kapi pije.
Voda želi da je takne,
Da joj u duši lakne,
Jer tajnu u njoj skriva
Koja je uvijek tako guši.
Više ni disati ne može,
Jer teško je ispod kože
Kad se tajna skriva.
Ruža vene, tiho i polako,
U duši joj nikad neće biti lako.
Ona bit će tajna,
Zauvijek tako bajna!